

*Олійник Л. В., кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник НМЦ організації
освітньої діяльності НУОУ (м. Київ)*

ЗМІСТОВНИЙ КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРОФЕСІОНАЛІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Автор представляє змістовний компонент психолого-педагогічної підготовки підготовки магістрів в умовах військового університету як теоретично-обгрунтований напрямок професійної діяльності.

Ключові слова: психолого-педагогічна підготовка, магістр, військовий університет

Автор представляет содержательный компонент психолого-педагогической подготовки магистров в условиях военного университета как теоретическо-обоснованное направление профессиональной деятельности.

Ключевые слова: психолого-педагогическая подготовка, магистр, военный университет.

The author presents psychological-educational masters' degree holders' training at the military University what a theoretical-ground direction of professional activity is.

Key words: psychological-educational training, master's degree holder, military University.

Головним завданням системи військової освіти є підготовка офіцера відповідного рівня і профілю, компетентного, відповідального, вільно володіючого своєю професією та орієнтованого в споріднених сферах діяльності, готового до ефективної служби в військах за спеціальністю, здатного до постійного професійного зросту.

Вся навчально-виховна робота вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) спрямована на якісне виконання головного педагогічного завдання: виховання та навчання у встановлені строки відданих Україні, висококваліфікованих офіцерів, які володіють організаційними здібностями, вмінням навчати та виховувати підлеглих та проявляють ініціативу.

Психолого-педагогічна підготовка професіоналів військового управління у сфері оборони ґрунтується на єдності психологічної, соціальної та культурної сфери та визначається поняттям ноосфери – стану біосфери, при якому розумова діяльність людини стає фактором її фундаментального розвитку.

Фундаменталізація підготовки професіоналів військового управління у сфері оборони – ключове завдання вищої військової освіти, оскільки фундаментація забезпечується інваріантністю до предметів, суб'єктів діяльності, набутих знань та сформованих навичок і вмінь. А що може бути більш “фундаментальним” ніж знання людської психіки (психологія) та вміння навчатися і

навчати інших (педагогіка). Наприклад, “вміння навчати” є одним з критеріїв якісної підготовки професіоналів військового управління у сфері оборони.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми психолого-педагогічної підготовки фахівців свідчить, що вони присвячені питанням: психолого-педагогічної підготовки учителів О.А. Абдуліна [1], О.М. Пехота [6], Л.О. Хомич [9], психолого-педагогічної підготовки фахівців у непедагогічних університетах В.А. Козаков, Д.І. Дзвінчук [2], психологічної підготовки військовослужбовців О.П. Макаревич [4], В.В. Стасюк [8].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що багато аспектів цієї важливої проблеми потребують подальшого поглибленого вивчення. Так недостатньо досліджена проблема психолого-педагогічної підготовки професіоналів військового управління у сфері оборони.

Виходячи з вищевикладеного, метою даної статті є обґрунтування змістовного компоненту психолого-педагогічної підготовки професіоналів військового управління у сфері оборони

Необхідно розглядати особистісно-орієнтовану психолого-педагогічну підготовку як одну із головних вимог, якою слід керуватися при створенні навчальних програм, розробленні нових педагогічних технологій, спрямованих на особистісний підхід, розгляду завдань та шляхів удосконалення професіоналізації та психолого-педагогічної підготовленості слухачів військового університету.

Питання педагогіки

Особистісно-орієнтовна психолого-педагогічна підготовка досягається шляхом: формування мети психолого-педагогічної підготовки;

розробки програми дій, що передбачає основні перехідні стани процесу психолого-педагогічної підготовки;

отримання даних по певним параметрам про стан процесу психолого-педагогічної підготовки (зворотній зв'язок);

переробки інформації, отриманої по каналу зворотного зв'язку, відпрацювання і внесення в навчально-виховний процес корекції.

За визначенням В.В. Ягупова змістовний компонент містить усе те, що становить поняття “зміст освіти”, під яким розуміється сукупність тих військово-професійних знань, навичок та вмінь, яка входить у всебічну професійну підготовку військовослужбовця [10].

Визначимо відмінність технологічного підходу до змістовного компоненту психолого-педагогічної підготовки слухачів в порівнянні з традиційним. Для цього приведемо порівняльну характеристику визначених категорій в таблиці 1

Таблиця 1

Порівняльна характеристика традиційного і технологічного підходів до змістовного компоненту психолого-педагогічної підготовки слухачів

Традиційний підхід	Технологічний підхід
Змістовний компонент психолого-педагогічної підготовки слухачів	
Встановлюються стандарти освіти – підготовка спеціаліста відповідного профілю і рівня. Головна відмінність – уніфікація, обов'язковість для всіх, деяка посередність.	Стандарт освіти збагачується за рахунок диференціації слухачів за рівнем підготовленості, поглиблюється і розширюється програма психолого-педагогічної підготовки при цьому визначаються: - необхідні і достатні навчальні елементи психолого-педагогічної підготовки (модулі, розділи), які виявляють системоутворюючі зв'язки, ефективність функціонування навчально-виховної системи в цілому для досягнення цілей підготовки військового фахівця - допустиме дозування навчального матеріалу на основі виміру інформаційної ємкості психолого-педагогічної підготовки, яка виключає перевантаження слухачів на етапах її проведення

Психолого-педагогічна підготовка у воєнній сфері – це теоретично обґрунтовані навчально-виховні системи, метою функціонування яких є досягнення певного рівня психолого-педагогічної підготовленості слухачів, який достатній для їх подальшої професійної діяльності.

Психолого-педагогічна підготовка слухачів реалізується:

1) створенням сприятливого педагогічного середовища для пошуку і власної творчої діяльності майбутнього професіонала військового управління у сфері оборони;

2) розумінням науково-педагогічних працівників, що психолого-педагогічна підготовка – це проект (модель) навчально-виховного процесу у ВНЗ, який визначає структуру та зміст навчально-пізнавальної діяльності самого слухача;

3) визначення й обґрунтування мети як центральної ланки психолого-педагогічної підготовки;

4) розробленням проблемних ситуацій;

5) визначення навчально-виховних заходів, які сприяють створенню цілеспрямованого, доцільно організованого, передбачуваного впливу на формування і розвиток особистості.

Серед моделей професійної підготовки, які застосовуються у навчальному закладі, провідною повинна бути модель такого комплексного виду діяльності слухача, науково-педагогічного працівника по формуванню психолого-педагогічної підготовленості, від якого на практиці значно підвищується її ефективність. Модель психолого-педагогічної підготовки професіоналів військового управління у сфері оборони визначена на (рис.)

Питання педагогіки

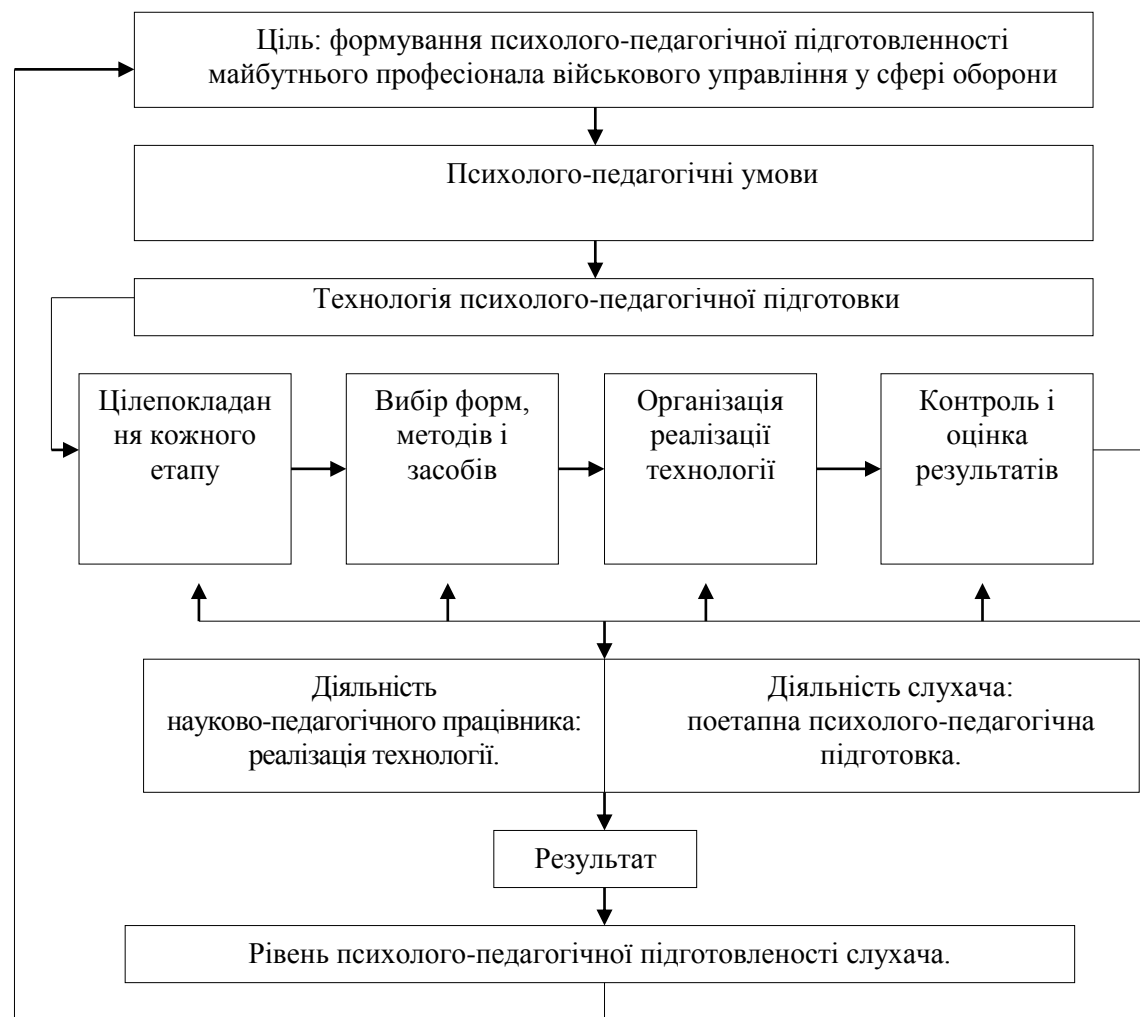

Рис. Модель психолого-педагогічної підготовки професіоналів військового управління у сфері оборони.

Під психолого-педагогічною підготовленістю ми розуміємо ступінь володіння випускниками військового університету динамічною, багатофункціональною системою свідомих, послідовних розумових дій.

Нами врахована необхідність надання певної свободи слухачам у виборі альтернативних професійно-орієнтованих завдань; постійної опори науково-педагогічного працівника на особистісний потенціал слухача, стимулювання розвитку його особистісних якостей, пізнавальної активності; внесення нових елементів у характер і методіку проведення теоретичних і практичних занять; створення атмосфери співробітництва; зміни характеру керівництва самостійною роботою, системи контролю й оцінювання їх діяльності.

Особливої уваги вимагає суттєве вдосконалення змістовного компоненту військово-навчального процесу військового університету. Для цього слід передбачити те, що зміст професійної освіти слухачів має включати все необхідне для задоволення

різноманітних їх потреб і бути спрямованим на забезпечення формування і розвитку їх особистості. На увазі треба мати формування у майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони наукового світогляду, переконань, самоактуалізації, самовизначення, самореалізацію та самоствердження у військово-професійній діяльності.

Детермінанти структури змісту психолого-педагогічної підготовки найбільш високого рівня пов'язані з формуванням уміння самостійно діяти в нестандартних та складних умовах, передбачають самовизначення, самореалізацію та самовдосконалення індивіда в освітньому процесі.

Важливим етапом змістовного компоненту психолого-педагогічної підготовки була адаптація її до навчально-пізнавальної діяльності слухачів шляхом дидактичного моделювання в позааудиторний час на основі проведення практикуму, використовуючи теоретичні знання та міжпредметні зв'язки, втілення у практику

роботи військового університету комплексної програми прищеплення слухачам навичок управління військовими колективами, організації виховної роботи, зміцнення військової дисципліни.

С. О. Сисоєва компонентом змісту підготовки вчителя до педагогічної творчості за видом організації визначає аудиторний і позааудиторний [7, с. 324].

Як показують результати наукових досліджень напрям позааудиторної роботи по психолого-педагогічній підготовці слухачів вивчений недостатньо.

Визначимо основні критерії, на основі яких відібрана оптимальна форма позааудиторної роботи зі слухачами:

зміст позааудиторного заходу повинен бути логічно пов'язаний із змістом навчального матеріалу, який вивчається в даний момент;

при виборі форм педагогічної роботи необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості (курс навчання, рівень предметної та професійної підготовки і т.д.);

в процесі вивчення навчальних курсів повинні оптимально чергуватись індивідуальні, групові і масові форми роботи;

позааудиторна робота повинна носити непереривний характер (оптимальним є не більше одного заходу на тиждень, за винятком предметного тижня або декади).

Визначаючи стан позааудиторної роботи у військовому університеті необхідно брати до уваги взаємодію аудиторних і позааудиторних занять, спрямованих на психолого-педагогічну підготовку, взаємозв'язок між засвоєною навчальною інформацією і її роллю у розв'язуванні педагогічних завдань та здійсненні психолого-педагогічних дій, що вдосконалюються й реалізуються під час позааудиторних занять. Дуже важливо враховувати системність та продуманість позааудиторної роботи.

Виявлення навчально-виховного потенціалу позааудиторної роботи щодо вдосконалення рівня психолого-педагогічної підготовленості майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони зумовило вивчення умов її організації, особливостей форм і методів її застосування у практиці вищої військової школи.

Позааудиторна робота у військовому університеті – це складний і багатоплановий процес. Тому вивчення настільки складного за структурою та формами проведення педагогічного процесу має оцінюватися на

різних рівнях (планування, проведення і аналізу результатів).

Позааудиторна робота спрямована на вирішення психолого-педагогічно-орієнтованих завдань. У когнітивному плані такі завдання є вербалізованою, особливим чином “відрефлексованою”, раціоналізованою проблемою, що подана у поняттях предметної сфери психології та педагогіки.

Аналіз навчальних програм та тематичних планів показує, що численні питання, які складають комплекс знань, необхідних для підвищення психолого-педагогічної підготовленості, взагалі не вивчаються слухачами, інші потребують більш поглибленого вивчення із залученням матеріалів наукових досліджень. Оскільки включення додаткових тем і питань завжди викликає труднощі, обумовлені наявністю типових програм, затверджених та підлягаючих обов'язковому вивченню, особлива увага приділяється спецкурсам.

Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони відображено в робочій програмі спецкурсу “Психолого-педагогічна підготовка військового керівника” [5, с. 155-164].

Вивчення спецкурсу “Психолого-педагогічна підготовка військового керівника” має на меті опанувати питання щодо формування педагогічної спрямованості та мислення майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони, виявити та скорегувати індивідуальний стиль психолого-педагогічної взаємодії у військово-педагогічному процесі, вдосконалити вміння та навички вербального і невербального спілкування в педагогічній взаємодії;

засвоїти сутність, основні психолого-педагогічні вимоги до методики організації проведення виховних заходів у підрозділі;

оволодіти методикою вивчення особистості та оцінки морально-психологічного стану;

сформувати системне бачення проблеми психолого-педагогічної підготовки;

ввести тих, хто навчається, у ситуацію соціально-психологічного тренінгу, створити почуття єдності, атмосфери відкритості і довіри, створити умови для кращого знайомства, засвоїти ігровий стиль спілкування;

підвищити рівень усвідомлення значимості невербальних засобів спілкування, розвинути здатність оцінювати різну невербальну інформацію;

Питання педагогіки

виділяти і оцінювати інформацію в різних ситуаціях спілкування;

удосконалити навички усвідомленого управління, доцільного використання засобів для міжособистісної взаємодії і регулювання відносин у спілкуванні;

сформувати найпростіші навички професійного спілкування;

виробити вміння проявляти педагогічний такт у різноманітних умовах службової діяльності;

засвоїти сутність, основні психолого-педагогічні вимоги до методу переконання, умови ефективності переконувального впливу. За допомогою спеціальних вправ формувати вміння переконувати словом з метою цілеспрямованого і організованого впливу на свідомість та поведінку підлеглих;

розвивати психолого-педагогічне мислення, вміння обирати і обґрунтовувати потрібний прийом психолого-педагогічного впливу;

навчити застосовувати різноманітні види словесного впливу, визначати сугестивність підлеглих;

засвоїти основні правила організації колективної діяльності, формувати вміння організовувати суспільну роботу підлеглих;

засвоювати внутрішню структуру міжособистісного спілкування, розвивати вміння будувати індивідуальну бесіду, обирати засоби спілкування;

засвоїти механізми підготовки до проведення занять різноманітними методами;

формувати вміння активізувати пізнавальну діяльність під час вивчення матеріалу, створювати проблемні ситуації в навчанні;

засвоювати основні правила організації колективної діяльності, формувати вміння організовувати ефективну роботу підлеглих;

розвивати вміння проводити індивідуально-виховну роботу та обирати спосіб її проведення;

засвоювати механізми управління конфліктними ситуаціями у військовому підрозділі;

формувати вміння активізувати пізнавальну діяльність під час вивчення навчального матеріалу, створювати проблемні ситуації у службовій діяльності;

актуалізувати знання лекційного викладання, моделювати проведення виступу;

розвивати вміння керувати своїм творчим самопочуттям, здійснювати психологічний настрій на навчальних заняттях;

усвідомлювати сутності аналізу і узагальнювати педагогічні досягнення;

перевірити рівень психолого-педагогічної підготовленості майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони.

Спецкурс призначений для вироблення вмінь та закріплення навичок організації психолого-педагогічної взаємодії, підготовки та проведення різних форм усного впливу на підлеглих, впровадження новітніх технологій в організацію навчально-виховного процесу та складається з двох навчальних модулів: “Теоретико-прикладні основи психолого-педагогічної підготовки” та “Практикум з психолого-педагогічної підготовки військового керівника”.

Важливо підкреслити, що модульний підхід до психолого-педагогічної підготовки передбачає застосування сукупності засобів, методів та прийомів, які допомагають розширити та модернізувати знання, уміння і навички в залежності від індивідуальних можливостей.

Модульний підхід – це пакет науково адаптованих навчальних програм для індивідуального навчання, що оптимізує на практиці академічні й особистісні досягнення курсанта з певним рівнем попередньої професійної підготовки. Вона здійснюється за окремими, функціонально автономними вузлами, відображеними в змісті, організаційних формах і методах, тобто за модулями, призначення яких – розв’язання конкретного кола психолого-педагогічних завдань [3].

Діагностування сформованих навичок за кожним модулем (кроком) і визначення необхідних навчальних елементів, що необхідні для виконання кожного кроку діяльності, дозволяє визначати навчальні елементи, які необхідні для формування цих навичок - здатність виконання будь-які дії автоматично.

Для підвищення технології психолого-педагогічної підготовки необхідно її проводити поетапно на протязі випускного курсу.

До даного спецкурсу необхідно додати модуль практичних дій психолого-педагогічної підготовки майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони в системі проведення комплексної програми “Прищеплення слухачам навичок управління військовими колективами, організації виховної роботи, зміцнення військової дисципліни”, необхідність її проведення визначено

Питання педагогіки

наказом Міністра Оборони №11 від 19.04.97 “Про зміцнення військової дисципліни у Збройних Силах України”.

Психолого-педагогічну підготовку необхідно проводити на основі вивчених предметів психолого-педагогічного циклу, в процесі якого виконуються серії завдань, які дозволяють отримати на заняттях знання та сформувані психолого-педагогічну компетентність військового керівника. Практичні заняття організовуються з використанням нетрадиційних лекцій, тренінгів, проєктів, case-study (вирішення проблемних ситуацій), вправ, ділових ігор.

Діагностування сформованих навичок за кожним модулем (кроком) і визначення необхідних навчальних елементів, що необхідні для виконання кожного кроку діяльності, дозволив нам визначити навчальні елементи, які необхідні для формування отриманих навичок.

Психолого-педагогічна підготовка майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони – це система спеціальних знань, умінь та навичок, оволодіння якими дозволить забезпечити високий результат у службовій діяльності, спілкуванні з підлеглими та здатність офіцера до професійного та особистісного зростання.

Таким чином, впровадження ефективної психолого-педагогічної підготовки майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони у цілому спрямована на забезпечення науково обґрунтованої організації навчально-виховного процесу, яка містить:

чітке визначення мети психолого-педагогічної підготовки майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони, рівня їх психолого-педагогічної підготовленості та індивідуально-психічних особливостей;

суттєве підвищення рівня теоретичної та методичної підготовки військових керівників шляхом введення в практику роботи з ними практичних занять з психолого-педагогічної підготовки.

Отже, рівень психолого-педагогічної підготовленості майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони зумовлюється здатністю виконувати проєкти, вивчати особовий склад та визначити морально-психологічний стан, їх особливостями і можливостями самостійно організувати свої дії, поведінку на основі ефективної взаємодії та усвідомлення емоційно-соціальної значущості особистісних способів розв’язування проблемних ситуацій.

Література

1. Абдулліна О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* : [уч. пособ.] / Абдулліна О. А. – М. : Просвещение, 1990. – 140 с.
2. Козаков В. А. *Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах* : [монографія] / В. А. Козаков, Д. І. Дзвінчук. – К. : ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2003. – 140 с.
3. Курлянд З.Н., Хмельюк Р.І, Семенова А.В. та ін.; *Педагогіка вищої школи*: Навч. посіб./За ред З.Н.Курлянд. - 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: , 2005.-399 с.
4. Макаревич О.П. *Психологічна підготовка особистості до поведінки в складних ситуаціях*: [навч.-метод. посіб.] / Олександр Платонович Макаревич. – К.: ВГІ НАОУ, 2002. – 112 с.
5. Олійник Л.В. *Психолого-педагогічна компетентність військового керівника*: [навч. посіб.] / Леонід Віталійович Олійник – К.: НУОУ, 2011. – 188 с.
6. Пехота О. М. *Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / О. М. Пехота. – К., 1997. – 52 с.
7. Сисоєва С.О. *Технологізація освіти і професійної діяльності в умовах неперервної професійної освіти* // *Педагогічні технології у неперервній освіті* : [монографія] / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька, Л. Є. Сігаєва, Я. В. Цехмістер та ін.; [за ред. С. О. Сисоєвої]. – К. : Віпол, 2001. – С. 27-45.
8. Стасюк В.В. *Засади спеціальної психологічної підготовки особового складу до бою (бойових дій) в сучасних умовах* / В.В. Стасюк // *Вісник Національного університету оборони України*. – 2012. – № 3 (28). – С. 292–294.
9. Хомич Л. О. *Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів* : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Хомич Лідія Олексіївна. – К., 1998. – 443 с.
10. Ягунов В.В. *Військова дидактика*: Навч. посібник. – К.: “Київський університет”, 2000. – 400 с.